

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 07-10-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 08-10-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 6, ISSUE 14, P. 530 – 546.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 6,
SAYI 14, S. 530 – 546.

Geç Antik Çağ'da Phrygia Kentleri Synnada, Dokimeion, Amorion ve Apameia: Üretim ve Ticaret

Talat KOÇAK¹

Özet

Phrygia (Frigya) coğrafyası ilk devirlerden itibaren Anadolu'da önemli yerleşmeleri içinde barındıran bir bölge olmuştur. Phrygia'nın sınırları takriben bugün İç Ege olarak tanımlanan bölgeye tekabül eder. Bu bölge Apameia (Dinar), Amorion (Emirdağ), Synnada (Şuhut), Dokimeion (İscehisar) gibi en eski devirlerden, Geç Antik Çağ'ın sonlarına kadar iyi bilinen şehirleri içinde barındırmıştır. Bu kentler sadece tarihi yönleriyle değil, üretim ve ticaret noktasında da tanınan yerleşim yerleridir. Özellikle Dokimeion'dan çıkartılan ve Synnada markasıyla pazarlanan mermer, başta Roma olmak üzere bütün Akdeniz limanlarında aranan bir ham madde olmuştur. Bununla birlikte bölgede başta haş haş olmak üzere tahıl ürünleri, üzüm ve az miktarda zeytin üretimi yapılmıştır. Kaynaklarda Apameia'dan ithal edilen ticari değeri yüksek olan malların depolandığı şehir olarak bahsedilmesi kentin Antik Çağ Anadolu için önemini ortaya koymaktadır. Geç Antik Çağ'da Phrygia'da yükselen bir diğer şehir de Amorion'dur. Bahsi geçen dönemde kent Doğu Roma İmparatorluğu'nda oluşturulan Anatolikon Theması'nın merkezi konumuna gelmiştir. Amorion kalabalık nüfusu ve stratejik bir bölgede bulunmasının verdiği avantajla üretim ve ticaret yönünden bölgenin hareketli merkezlerinde birisi olmuştur. Yazılı kaynakların yanında arkeolojik veriler bu konuda araştırmacılara fazlasıyla veri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Frigya, Apameia, Synnada, Dokimeion, Amorion, Ticaret, Üretim.

Phrygia Cities in the late antiquity Synnada, Dokimeion, Amorion, Apameia: Production and Trade

Abstract

Phrygia (Phrygia) geography has been a region hosting important settlements in Anatolia since the first ages. The boundaries of Phrygia roughly correspond to the region defined as the Inner Aegean today. This region housed well-known cities from the earliest ages to the end of Late Ancient Age, such as Apameia (Dinar), Amorion (Emirdağ), Synnada (Şuhut), Dokimeion (İscehisar). These cities are settlements known not only for their historical aspects but also for production and trade. Marble, especially extracted from Dokimeion and marketed under the Synnada brand, has become a raw material sought in all Mediterranean ports, especially in Rome. In addition, grain products (especially poppy) , grapes and a small amount of olives were produced in the region. In the resources, the city is mentioned as the city where goods with high commercial value imported from Apameia are stored. This reveals the importance of the city for Ancient Anatolia. Another city that rose in Phrygia in Late Ancient Age is Amorion. In the aforementioned period, the city became the center of the Anatolikon Thema,

¹ Öğr. Gör. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanlığı, E-posta: talatkocak@gmail.com. Orcid: [0000-0003-4030-7966](https://orcid.org/0000-0003-4030-7966).

which was created in the Eastern Roman Empire. Amorion has become one of the active centers of the region in terms of production and trade, with the advantage of its crowded population and its location in a strategic region. In addition to written sources, archaeological data provide researchers with ample data on this subject.

Key Words: Phrygia, Apameia, Synnada, Dokimeion, Amorium, Trade, Production.

Giriş

Geç Antik Çağ tanımlaması Türk tarihçiliği açısından yeni bir kavramdır. Batıda 1940'lı yıllarda popüler olan bu kavramın sınırları tartışma konusudur. Bu konuda tarihçiler arasında bir görüş birliği yoktur. Kimi araştırmacılar Geç Antik Çağ'ın başlangıcı olarak 150, 200, 250, 284, 395, 400 veya 425 gibi çeşitli tarihler ileri sürmektedir. Bununla birlikte devrin/Geç Antik Çağ'ın ne zaman sona erdiği de belirsizdir. Bitiş tarihi olarak 565, 600, 641, 700, 750, 800 ve birinci bin yılın sonuna kadar alternatif tarihler ortaya konulmaktadır (Kaçar, 2018a, 6). Peter Brown ilk eserlerinden farklı olarak son çalışmalarında Geç Antik Çağ tarih aralığını 200-800 olarak güncellemiştir. Araştırmacı Garth Fowden kronolojiyi daha da uzatmış ve hem de "İlk Bin Yıl" gibi alternatif bir kavram önermiştir (Kaçar, 2018b, 519-534). Hemen belirtelim; bu satırların yazarı Fowden'in sınırlandırmasını kısmen benimsemekle birlikte, Peter Brown'un çizdiği ölçek tarihçiler arasında genel olarak kabul gördüğü için bu makalede onu uygulayacaktır.

Üretim, "*topraktan, hayvanlardan, bitkilerden vb. ürün sağlama, mal ve hizmet olarak yeni şeyler ortaya koyma, üretme işi*" olarak ifade edilir. Toplum bilimi temelli tanıma göreyse "*insanların, toplumun yaşaması ve gelişmesi için zorunlu olan nesnelere elde etmek ereğiyle doğal çevrelerini değiştirme etkinlikleri ve süreci*" olarak açıklanır. En genel ifadeyle "*mal ve hizmet yaratma*" anlamına gelmektedir (Can, Tuncer vd. 2003, s. 267; Kobu, 2017, s. 6). Ancak bugün anladığımız manada üretimin tarihi daha geç bir zaman dilimine denk gelir.²

Üretimin tarihinin insanlık tarihi kadar eskidir. Her ne kadar teknolojik gelişmeler sayesinde üretim araçlarında değişim yaşansa da temel bakımdan sistem ilk devirlerle aynı mantık üzerinden yürümüştür. Çağlar ne kadar hızlı akarsa aksın insanların temel ihtiyaç ölçütlerinde sınırlı değişim yaşanmaktadır. İnsan fizyolojik bir varlıktır ve ilk insandan günümüze "*temel*" ihtiyaçlar hiyerarşisinde kayda değer bir ilerleme olmamıştır.³

Üretim üzerine çalışan araştırmacılar üretimi süreçlerine göre dörde ayırırlar:

² Bunun temel nedeni teknolojinin tarihi seyridir. Makinaların kol gücünün yerini alması 18. Yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Sanayi devrimi ve akabinde gelen süreç insanlığın seri üretim noktasında daha hızlı bir sıçrama yapmasına neden olmuştur.

³ Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi topluluklar halinde yaşayan ilk insanlarla, modern insan arasında makasın fazla açık olmadığı kanıtı niteliğindedir. Maslow'un piramidi aşağıdan yukarıya doğru "fiziksel, güvenlik, sevgi/ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme" şeklindedir. Bu bağlamda insanlık tarihini düz bir çizgi halinde alırsak bu beş maddenin temel karakteri bakımından değişmediği görülür. Maslow, 1970.

a) Çıkarma yoluyla üretim (Birincil üretim): Dünya üzerinde var olan hammaddelerin elde edilmesiyle yapılan üretim biçimidir. Çeşitli madenler, petrol ve magnezyum gibi kimyasal ve doğadan elde edilen bitkisel ürünlerin insanlığın hizmetine sunulması işlemi bu meyanda değerlendirilir.

b) Analitik süreçle üretim: Ham halde çıkarılan maddenin işlenerek yeni bir ürün haline getirilmesi sürecidir. Marangoz atölyeleri, et endüstrisi, peynir, tereyağı gibi süt ürünleri analitik süreçle üretime örnek gösterilebilir.

c) Fabrikasyon (dönüştürme) üretim: Temel ham maddelerin tamamen biçim değiştirerek yeni bir ürün olduğu ve değerinin arttığı üretim biçimidir. Hayvan derisinin tabaklanması, ayakkabı ve mobilya üretimi dönüştürme üretim modeline örnek gösterilebilir.

d) Sentetik üretim: İki ya da daha fazla ürünün yan yana getirilmesiyle oluşturulan ürüne verilen isimdir. Günümüzde montaj sanayii olarak adlandırılan bu modelleme de bu türden üretim modeline girmektedir (Can, Tuncer vd. 2003, s. 273).

Hemen belirtelim yukarıdaki modellemelerin bir kaçı kullanılarak da yeni bir mal üretilebilir. Bu üretimi süreçlerine göre ayırma modeli Geç Antik Çağ'da üretilen ürünler üzerinde uygulanabilir bir sınıflandırmadır. İlk devirlerden beri bu dört üretim modelinin tamamı bu bölgede uygulanmaktadır. Özellikle günümüzde İç Ege olarak anılan coğrafya, Eskiçağın Demir Devri'nden itibaren büyük ölçüde "Phrygia" adıyla bilinen bölgeyi kapsamaktadır. Ayrıca Doğu Roma İmparatorluğu döneminde oluşturulan tema sistemiyle bölge siyasi açıdan farklı şekilde anılmaya başlanmış, genel olarak Anadolikon Teması sınırları içerisinde kalmıştır. Fakat yukarıda bahsettiğimiz gibi Geç Antik Çağ oldukça uzun bir süreci kapsamaktadır. Siyasi, dini ve kültürel bir geçiş dönemi olduğu için, devrin başladığı ilk yıllarda küçük bir yerleşim yeri konumunda olan bazı kentler, ilerleyen dönemde mesafe kat ederek önemli merkezler haline almışlardır. Devam eden süreçte tam tersi şekilde depremler, salgın hastalıklar vb. nedenlerden ötürü küçülen yerleşim yerleri de bölgede mevcuttur.

1. İç Ege ve Hinterlandı İçinde Kalan Önemli Kentlerde Üretim ve Ticaret

1.1. Synnada ve Dokimeion

Synnada, Afyonkarahisar İlinin yaklaşık 25 km. güneydoğusunda, bugünkü Şuhut ilçesindedir. Kentin kuruluşu Albinovanus Pedo'nun kaleme aldığı ünlü *Theseis Destanı*'nda⁴ geçmektedir. Buna göre Synnada'nın efsanevi kurucusu Truva Savaşı'ndan sonra bölgeye

⁴ Bu mitolojik destanın yazarı Albinovanus Pedo Augustus (İÖ.27-İS. 14) dönemi destan şairlerindedir. (Sarigöllü, 1973, s. 59.)

gelen Theseus'un oğlu Akamas'tır.⁵ Büyük İskender'in haleflerinden birisi olan Antigonos Monophtalmos'un Phrygia'daki kalelerinden birisi olarak kaynaklarda geçen Synnada'nın önündeki ovanın bitimindeki Dokimeion (İscehisar), Antigonos'un generali Dokimos tarafından kurulmuş ve onun adını almıştır. Synnada kalesi, İÖ 301 yılındaki İpsos Savaşı sırasında da Dokimos'un denetimindeydi. İpsos Savaşı'ndan sonra İskender'in bir başka generali olan Lysimakhos'un krallık sınırlarına dâhil oldu.⁶ İÖ 281 yılında yapılan Kyroupedion Savaşı'ndan sonra Seleukoslar Krallığı'nın bir kenti haline gelen Synnada, İÖ 190 yılında yapılan Magnesia savaşından sonra Pergamon Krallığı'na tabi kılındı. İÖ 160'lı yıllardaki Galat saldırılarından nasıplandı. Galatlarla Pergamon Kralı Eumenes arasındaki savaşa ve bu savaşı durdurmak için Anadolu'ya gelen Romalı elçilerce organize edilen barış konferansına ev sahipliği yaptı. (Kaya, 2019, s. 199, 302; Kaya, 2011, s. 96 vd.) İÖ 129 yılından itibaren Roma eyaleti Asia'nın (Provincia Asia) sınırları içinde yer aldı. Romalılar tarafından 22 yerleşimin bulunduğu bir *conventus* (yargı bölgesi) merkezi yapılan Synnada, İÖ 50'li yılların sonunda Roma'nın Kilikya Eyaleti sınırlarına dâhil edildi. Fakat İÖ 49 yılında yeniden Asia Eyaleti'ndeki *conventus* (mahkeme bölgesi) merkezlerinden birisi oldu (Plin. *NH* V. 105 vd.; Kaya, 2019, s. 334, 375 dn. 33.).

İÖ 2. Yüzyıldan İS 3. Yüzyıl ortalarına kadar sikke basan (Head, 1906, s. 392 vd.) Synnada, 284 yılında Roma imparatoru olan Diocletianus'un eyalet reformlarından sonra kurulan Phrygia adlı iki eyaletten (Phrygia Prima ve Phrygia Secunda) ikincisinin, yani Phrygia Secunda'nın (daha sonra Phrygia Salutaris) metropolisi oldu. (Hunter, 2013, s. 277, 288 vd.). Roma İmparatoru I. Constantinus (324-337) Hristiyanlığı yasaklı bir din olmaktan çıkarınca Synnada yalnızca Phrygia Secunda'nın (Phrygia Salutaris) metropolisi değil aynı zamanda bir piskoposluk merkezi oldu ve Geç İmparatorluk dönemi boyunca piskoposluk merkezi olmaya devam etti. (Huttner, 2013, s. 285, 318, 32; Sevin, 2001, s. 206; Ramsay, 1960, s. 139)

Synnada, Roma Dönemi'nde birçok Phrygia bölgesi kenti gibi Orta Anadolu'dan Ege kıyı kentlerine kadar uzanan doğu-batı ve kuzey güney istikametli güzergâh üzerindeki konumuyla stratejik bir kentti. Onun konumunu stratejik yapan yollardan biri Apameia'yı Synnada üzerinden Ankyra'ya bağlıyordu. Synnada'dan sonraki güzergâh üzerinde şu yerleşmeler

⁵ Stephan. Byz. Synnada. Magie, 1950, s. 1001; Ramsay, 1960, s. 12-13. Synnadalılar, MS 3. Yüzyıl Synnada sikkelerinde Akamas başına yer verilmiş olmasından da anlaşılacağı üzere Synnada'nın efsanevi kurucunun Akamas olduğuna inanıyorlardı. Sikkeler için bkz. Head, 1906, s. 396 vd. nr. 23, 26 vd. 66 vd.

⁶ Diod. XIX.75.3; XX..107.3 vd.;Paus. I.8.1; Kaya, 2019, s. 93, 162; Jones, 1971, s. 49; Magie, 1950, s. 132, 1001 vd.; Ramsay, 1960, s. 41.

vardı: Amorion-Pessinus ve Roma kolonisi Germa–Ankyra. Güzey istikametine giden yol ise Snnada’yı İkonion’a (Konya) bağlıyordu. Apameia’dan kuzeye doğru gelen bir yol da Synnada-Dokimeion’dan geçerek Dorylaion’a ulaşıyor ve oradan da Bithynia’ya gidiyordu (Kaya, 2011, s. 221-220 vd. Ramsay, 1960, s. 41, 169). Synnada’nın Kuzey-Güney ve Doğu-Batı istikametindeki yolların kesiştiği kavşak noktasını tutuyor olması, Synnada’ya ticaretin tüm imkânlarını sundu. Bu imkânlardan yararlanarak başta tahıl olmak üzere toprak mahsullerini bölgesel ve uluslararası ticaretin arzına suanan Synnada, muhtemelen köle ticaretinden de nasiplendi. Çünkü Doryleion-Synnada-Apameia-Ephesos güzergâhı aynı zamanda köle ticaretine hizmet ediyordu (Thonemann, 2011, s. 105).

Synnada’nın çok dikkat çekici iki ürünü vardı. Bunlardan birisi en azından İÖ 1. yüzyıl ve sonrasında varlığı bilinen Zeytin, ikincisi bugün “pavonazetto” adıyla da bilinen lekeleri mor renkli şeffaf beyaz mermerdir. Bugünden bakıldığında bizi çok şaşırtan Synnada zeytinine dair bilgilerimizin kaynağı İÖ 64-İS 24 yılları arasında yaşayan Amaseialı (Amasyalı) Coğrafya (*Geographika*) yazarı Strabon’dur. Onun aktardığı bilgilere göre bugün olduğu gibi onuncu yüzyıl Synnada’sında da mevcut olmayan zeytin ağaçları, İÖ I. yüzyılda Synnada’nın yaklaşık 60 stadia (yak. 11.500 m) uzunluğundaki büyük ovasında mevcuttu ve o zaman bu ova Synnada’nın zeytinlikti (Strab. 12.8.14.). Eğer Strabon’un yazdığı bilgi doğruysa Synnadalılar büyük bir zeytinlik olan ovalarından ürettikleri zeytinle de bölgesel ticareten faydalandılar.⁷

Beyaz mermer, Synnada’nın en kıymetli ürünüydü. Bu nedenle Statius (*Stat. Silv.* I.5.37 ve 41, II.2.87), Martialis (*Mart.* IX.75.8) ve Claudianus (*Claud. Eutrop.* II.273) gibi Roma dönemi şairleri de dâhil olmak üzere antik kaynaklarda Synnada/Dokimeion mermerlerinin ününe ve kıymetine dair çok atıflarda bulunuldu. Statius, Synnada’nın mermerindeki kırmızı damara Phrygia tanrıçası Kybele’nin sevgilisi Attis’in kanı gibi derken, Martialis maliyeti yüksek bir hamamın inşası için Synnada mermeri kullanıldığından söz etmiştir. Romalı şair Claudianus’a göre ise Phrygia zenginliğini Synnada mermerine borçluydu. Ancak mermer, antik çağda uluslararası bir marka değerinin olduğuna işaret edecek şekilde *Synnadicus* (Synnada Mermeri) denilerek tanıtılmış olsa da Synnada’da değil, Synnada’nın önündeki uzun (11.500 m) ovanın sonundaki Dokimeion’da (İscehisar) üretiliyordu. Dokimeion’da üretilen mermere “Dokimeion” değil de “Synnadicus” (Synnada Mermeri) deniyor olmasının

⁷ Synnada’da zeytinlikten söz edilmiş olması gerçekten şaşırtıcıdır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Thonemann, 2011, s. 52 vd.

nedeni, mermer işletmecilerinin işlerini Synnada'dan yönetmesiydi. Dokimeion'dan çıkan mermer, Synnada-Apameia-Ephesus güzergâhından Akdeniz limanlarına ulaştırılarak uluslararası ticaretin arzına sunuluyordu. Renk olarak su mermerine benzeyen *Synnadicus* (Synnada mermeri), başlangıçta küçük parçalar halinde üretilirken, Roma'nın talebinin artmasından dolayı monolit sütunlar şeklinde çıkarılmaya başlanmıştır⁸

Mermerin ağır monolit sütunlar/bloklar halinde taşınması kolay bir iş değildir. Nakliye için her ne kadar çok fazla kıvrımlı aksa da Maiandros (Büyük Menderes) Nehri'nin kullanıldığı tahmin edilebilir. Bu nehir ağır mermer blokların taşınması konusunda Geç Antik Çağ'da dağıtıcılara güç, enerji ve zamandan tasarruf ederek bir tedarik zinciri halkasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Altunışık, Özdemir ve Torlak, 2012, s. 256). Bu bağlamda üretilen mermerin özelde İtalya yarımadasına, genelde tüm Akdeniz coğrafyasına ulaşımı daha az maliyetle kotarılmış olmaktadır.

Strabon'dan dokuz asır sonra Synnada ve Syncellus Metropolitliği yapan Leo'nun, bir mektubunda Synnada'nın dağlık bir bölge olduğu, yaz mevsiminin kısa olmasından dolayı zeytin, üzüm ve buğday üretiminin yetersiz olduğu, yöre halkının zor şartlar altında arpa yetiştirdiği ve bölgede odun yerine tezek (zarzakon) yakıldığından bahsetmesi enteresandır. Metropolit Leo yöre halkının temel ihtiyaçlarını Attaleia kenti ve Thrakesion temasından sağladığını da belirtmiştir (Leo, *Correspondence*, 43.1-21; Robert, 1961, s. 37). Birbirine zıt bu iki görüşün temel nedeni, Strabon'un yazdıklarının üzerinden uzun bir zaman diliminin geçmiş olmasıdır. Asırlar içerisinde yakınlardaki göllerin kurummasından dolayı, iklimin daha da sertleşmesi neticesinde tarım ürünü veriminin zaman içerisinde düşmesi olasıdır. Bununla birlikte Metropolit Leo'nun Geç Antik Çağ'ın sonunda bölgenin tarım ürünü üretimindeki düşüşten dolayı dış bölgelere bağımlı hale gelmesiyle ilgili kaydı üretim ve ticaret anlamındaki değişim bakımından önemli bir veridir.

İÖ 333 yılında III. Darius ile İssos'da karşılaşan İskender'in savaşı kazanması neticesinde Afyonkarahisar, yarı bağımsız idare şekliyle yönetilmiştir. Bu dönemde Apameia ve Dokimeion kenti büyük önem kazanmıştır. Dokimeion, Büyük İskender'in generallerinden

⁸ Strab. XII.18.14; Magie, 1950, s. 50; Ramsay, 1960, s. 433. İS 3. yüzyıla tarihlenen Synnada sikkelerinde Dokimeion yakınlardaki mermer ocaklarının bulunduğu Persis Dağı betimlenmektedir. Bkz. Baydur, 1994, s. 101.

birisi olan Antigonos Monophtalmos'un garnizon komutanı Dokimos tarafından muhtemelen bir koloni olarak kurulmuştur. İS 2. ve 3. Yüzyıl sikkelerinde "Makedonlar" adının yer almış olması bunun işaretidir⁹.

Dokimeion, Phrygia için büyük önem taşımaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz çıkarım maliyeti düşük, kar marjı yüksek olan mermer ocaklarının bulunduğu kenttir. Bölgede birçok yerleşim bu bölgede üretilen mermer sayesinde bolluk ve refah içinde yaşadığı tahmin edilebilir. Hatta Diocletianus'un fiyat fermanına göre en pahalı mermer çeşitleri Dokimeion ocaklarından çıkanlardır (Katsari, 2012, s. 52). Mermer ocağında köle, azatlı ve özgür ayrımı yapılmaksızın pek çok işçi istihdam ediliyordu. Ayrıca ocak işletmeciler, aracıları ve nakliyeciler Dokimeion'daki Mermer Ocağı sayesinde işlerini temin edebilmekteydiler (Magie, 1950, s. 568, 1425-1426).

Sadece ham halde değil, verilen siparişlere göre heykel, adak, lahit gibi plastik sanatların ustalık isteyen eserleri de Dokimeionlu sanatkârlarca yapılarak dünya pazarlarına satılmaktaydı. İşletme, çalışanlar ve pazarlamaya dair fikir verici bilgiler, Roma imparatorluk dönemine tarihli birçok yazıt sayesinde edinilebilmektedir. Bu yazıtlardan mermer ocağını Roma imparatoru adına onun tarafından tayin edilen bir procurator tarafından yönetilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Amorion'da bulunan latince bir mezar yazıtı ise şehrin tüccar kesiminden birine aittir ve Asya limanlarında toplanan % 2,5 özel ödemelerden bir şekilde sorumlu olan bir kişiden bahsetmektedir. Yazıttan elimizde sağlam kalan parçanın çevirisi şöyledir: "*Bellicus'un Ölmüş Ruhuna. Isochrysus, Asya limanlarından yüzde 2.5 oranında aidat ödeyen halka açık şirket ortaklarını Amorion'daki temsilcisi yaptı*"¹⁰. Görüldüğü üzere Dokimeion kenti bölgenin kar payı en yüksek mermer üretiminde ve ticaretinde başat bir aktördür.

1.2. Amorion

Amorion, bugün Afyonkarahisar'ın Emirdağ İlçesine bağlı Davulga Belediyesinin Hisar mahallesindedir. Tarihi kayıtlara göre İç Ege'de Geç Antik Çağ'da kendinden en çok bahsettiren kentidir dersek mübalağa etmiş olmayız. Eski Çağ Anadolu tarihinde Hitit kenti Aurra ile özdeşleştirilen kent, (Garstang, 1943, s. 44) Roma döneminden itibaren yükselişini sürdürmüş, önemi Geç Antik Çağ'da zirve yapmıştır. Savaş ve barışın, etkileşimi içerisinde yaşayan şehir, Bizans'a Amorion kent soylu kişilerden hanedan da çıkararak (Amorion

⁹ Head, 1906, s. 188 vd. Ayrıca Dokimeion'un kuruluşu konusunda bkz. Kaya, 2019, s. 162; Drew-Bear, 2001, s. 98; Magie, 1950, 1002.

¹⁰ Harrison, 2001, s. 73; Katsari, 2012, s. 52. İmparatorluk dönemi yazıtları ve içerikleri konusunda bkz. Magie, 1950, 1425 vd.

Hanedanı) stratejik açıdan önemini politik arenaya da taşımıştır (Lightfoot ve Lightfoot, 2007, s. 49).

Kentin yükselişi 6. yüzyılla başlamış, bu gelişme 7. yüzyılla birlikte daha da hızlanmıştır. Bunda kuşkusuz Müslüman Arapların Anadolu'ya yaptıkları akınların etkisi fazladır (Koçak, 2016, s. 70-87). Bu akınlardan dolayı kent askeri anlamda bir üs konumuna gelmiş ve devam eden süreçte Anatolikon Themasının merkezi olmuştur (Güneş, 2018, s. 153-154).

Amorion kentinde 1988 yılından itibaren kazı çalışmaları yapılmasından dolayı elimizde üretim ve ticarete dair çok sayıda arkeolojik veri bulunmaktadır. Kuşkusuz kazılar, çömlek üretimi, cam üretimi ve deri işçiliği dâhil olmak üzere ticaret ve çeşitli el sanatları için kanıt sağlamıştır. Daha geniş dünyayla ilişkiler kurulduğunu gösteren maddeler de bulunmuştur. Ele geçen bulgular İstanbul'da üretilmiş beyaz sırlı çömleklerle parçalarından, deniz salyangozlarına kadar dağılım göstermektedirler (Lightfoot, 2007, s. 272).

Amorion'un yukarı şehrinde yapılan kazılarda tespit edilen, höyüğün kuzeyinde ortaya çıkarılan seramik imalathanesi kentteki seramik üretimi konusunda bir fikir vermektedir. Açmanın dolgu toprağı içerisine karışmış çok sayıda ıskarta seramik parçalarından yola çıkarak bu alanın bir seramik imalathanesi olduğu anlaşılmıştır. Bu yapı Türk dönemi yerleşiminin altındaki tabakalarda ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte aynı kontekste bulunan, üzerinde Grekçe mühür bulunan iki adet saklama kabı yapının Bizans dönemine ait olduğunu kesinleştirmiştir. Dünya üzerinde yapılan kazılarda ortaya çıkartılan Bizans dönemi seramik fırınlarının azlığının yanı sıra, Amorion'da bulunan bu fırının Yukarı Şehrin merkezinde bulunması oldukça dikkat çekicidir. Çünkü atölyelerin yaratacağı hava kirliliğinin yanında bir de yangın tehlikesi bu tip endüstriyel iş yerlerinin şehir dışında faaliyet göstermesini gerektirmektedir. Fakat Amorion'da bulunan seramik fırını Yukarı Şehrin en itibarlı yerlerinden bir tanesi olan kilisenin yakınlarındadır. Bu durumun nedeni yukarı şehrin kuzey rüzgârlarının oldukça yoğun hissedildiği bir bölge üzerinde olmasıdır. Seramik fırından çıkacak olan duman bu rüzgârlar vasıtasıyla şehir için bir hava kirliliği riskini ortadan kaldırmaktadır (Lightfoot ve Lightfoot, 2007, s. 151-152).

Kentte bulunan bazı binalar üretim ve perakende satış amaçlı kullanımına işaret etmektedir. Bu kanıtların bazıları sanayi faaliyeti ile ilgili olabilir, ancak diğer bulgular tarımsal ürünlerin işlenmesinin kent içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Amorion'da çok sayıda vidalı baskı

ağırlıkları tespit edilmiştir. Bu tür taş bloklar genellikle kırsal alandaki üzüm veya zeytinlerin toplandığı mülklerde bulunur. Bu durum tarımsal üretimin uzantılarının şehir içerisindeki varlıklarının sadece devşirme malzeme olarak yeniden kullanılmalılarının bir sonucu olduğu savunulabilir. Ancak 2005 yılı boyunca Aşağı Şehir alanındaki kazılarda, açık şekilde tamamen bir şarap imalathanesinin bir parçası olan büyük, davul şeklinde baskı ağırlığı bulundu. Büyük mekân diye tabir ettiğimiz bir alanda taş drenaj borusu ve daha küçük dairesel toplama fıçısıyla tamamlanan bir ikinci kat daha tespit edildi. Bu kanıtlar tartışmasız bir şekilde büyük ölçekli şarap üretiminin şehirde Geç Antik Çağ'da yapıldığının göstermektedir (Lightfoot, 2003, s. 73-79; Lightfoot, 2007, s. 273-274).

Şehrin sakinleri etrafındaki verimli alanlardan kolayca yiyecek ihtiyaçlarına tedarik ediyordu. Amorion deniz seviyesinde 925-945 m yükseklikte yer almaktaydı ve coğrafya olarak karasal iklim kuşağındadır. Kazılar sırasında sığır, koyun, keçi ve diğer hayvanların (Silibolatlaz-Baykara, s. 77-79) yanı sıra iklime uygun yabancı bitki kalıntıları, arpa gibi tahıllar, sebze ve meyvelerin varlığı ortaya çıkarıldı (Iverson, 2007, s. 25-59). Bu veriler kentin tarımsal üretim çeşitliliğinin ortaya konulması noktasında önemlidir.

Araştırmacılar Amorion'da, özellikle kilisede zeminden ele geçirilen mermerlerin büyük çoğunlukla Dokimeion'dan getirildiğini düşünmüşlerdir. Fakat İscehisar'da bulunan mermer ocakları 2004 kazı sezonunda ziyaret edilip, numuneler gösterilince mermerlerin İscehisar'daki mermer ocaklarından olmadığı anlaşılmıştır (Lightfoot ve Koçyiğit vd., 2006, s. 82). Hamamın mermer kaplama levhaları üzerine yaptığı çalışmaların bir sonucu olarak, Olga Karagiorgou ayrıca ithal renkli mermer parçaları üzerinde çalışmış ve bunların Yunanistan'ın çeşitli yerlerinden geldiğini tespit etmiştir. Bunlar Teselya'dan verde antico, Sparta'nın yakınlarından yeşil porfir (somaki mermeri) ve Euboiya'daki Karystos'tan cipollino levhalarını içeriyor. Bu mermerlerin Amorion'a ne zaman getirildiği belli değildir. Çünkü orta Bizans kilisesinde kullanılan döşeme plakalarının çoğunda olduğu gibi, muhtemelen sekizinci yüzyılın son kısmında bu parçalar hamamların yenilenmesi sırasında tekrar kullanılmış olma ihtimali yüksektir. Bununla birlikte, bu mermerlerin varlığı, lüks zevkinin Amorion'da geç dönemlere kadar devam ettiğini göstermektedir (Lightfoot, 2007, s. 281).

2004 yılında bulunan bir başka uzun mesafeli ticaret kalemi de yine büyük mekândan gelen kehribar kolye parçasıdır (Lightfoot, 2004, s. 13). Ham halde bulunan başka parçalarının varlığı (Shedrinsky-Lightfoot, 2012, s. 451-453) Geç Antik Çağ'da kentte bazı zanaatkarların

kehribarı işleyerek takı ve süs eşyası yaptıklarının bir kanıtıdır¹¹. New York'ta bulunan bir laboratuvarında yapılan analizler, kehribarın gerçekten de Baltık'tan geldiğini kanıtlamıştır (Lightfoot, 2007, s. 275).

Arkeolojik kazıları esnasında Amorion kentinde bir deri işleme atölyesi tespit edilmiştir. Bir açmada tespit edilen kemikler ise yeni doğan hayvanların veya doğum öncesi kuzuların ayak kemikleri olarak tanımlanmıştır. Bu durum hayvan derilerinin işlendiği bir tabakhanenin varlığının işareti olmuştur. Özellikle ele geçen kuzu kemikleri pahalı bir deri çeşidi olan astragan kürk yapımının kentteki imalathanelerde üretildiğinin kanıtıdır (Lightfoot, 2007, s. 276). Bu da şehrin bir dönem böyle pahalı sayılabilecek kıyafetler giyen bir elitin varlığına işaret olarak kabul edilebilir.

1.3. Apameia

Apameia, Seleukoslardan Kral Antiokhos Soter (İÖ 281-261) tarafından eski yerleşiminden (Kelainai) pek de uzak olmayacak şekilde taşınmasıyla kurulmuş, adını Antiokhos'un annesi Apama'dan almıştır. (Drew-Bear, 2001, s.98) *Apameia*, Geç Antik Çağ Anadolu'sunun ticaretine yön veren kentidir. Bunun temel sebebi modern tabirle Batı Anadolu'yu, Galatya Eyaleti'ne bağlayan yolun merkezinde bulunmasıdır. *Apameia*'dan geçen yol, Eumeneia (Işıklı)-Sebaste (Sivaslı)-Sardeis üzerinden Ephesos(Efes) ve Smyrna'ya (İzmir) ulaşıyordu. Kuzeye giden yol ise Synnada-Amorion-Pessinus (Bal Hisar) hattı üzerinden Ankyra'ya bağlanıyordu (Kaya, 2011, s. 221; Ramsay 1960, 36 vd.). Kent, kuzey-güney ve doğu-batı istikametli büyük yolların kavşak noktasında kurulmuş olması¹² dolayısıyla ekonomik anlamda stratejik öneme sahip oldu. Zamanla ticaretin imkânlarıyla zenginleşti ve büyük bir ticaret merkezi haline gelerek bu anlamda Ephesos'tan sonraki en kent oldu. *Apameia*'nın bir ticaret merkezinin (emporion) olduğuna ve zenginliğine dair en değerli delillerden biri, kentin emporiarkhes denen bir kamu görevlisini kaydeden yazıtıdır.¹³ Yol kavşağındaki konumu sayesinde Dokimeion'dan çıkan mermer de Synnada üzerinden *Apameia*'ya ulaşır, buradan nehir yoluyla Ephesos (Efes) limanından dünya pazarlarına ulaşımı sağlanırdı. *Apameia* stratejik konumundan ötürü İtalya ve Yunanistan'dan gelen ticaret eşyalarının depolandığı yer olarak bilinmektedir.

¹¹ Kehribardan elde edilen süs eşyaları çok değerli oldukları için mezarda ölüyle birlikte gömülürdü. Özellikle İÖ. 5. ve 4. yüzyıllarda İskit Kurganlarında çok sayıda kehribar eşya tespit edilmiştir. Tafsilat için bkz. Reeder, 1999.

¹² *Apameia* ve konumu için bkz. Liv. XXXVIII.13.5 vd.; Plin. NH V.106; Dio Chrys. Orat. XXXV.13 vd.; Rufus, 3.1; Magie, 1950, s. 125 vd., 983.

¹³ IGR IV. 796. Ayrıca *Apameia*'nın ticari önemi konusunda bkz. Strab., 12.8.15. Belke-Mersich, 1990, s. 140; Magie, 1950, 983.

Apameia tıpkı Synnada gibi conventus merkezidir.¹⁴ Yaklaşık İS 40- 120 yılları arasında yaşamış bir ünlü hatip olan Dion Chrysostomos, Apameia'da halka hitaben yaptığı konuşmasında bir conventus (mahkeme merkezi) olan Apameia'ya pek çok davacı ve davalı geldiğini, kentin hatipler, yargıçlar, memurlar, hizmetçiler, zanaatkarlar, tüccarlar, katırcılar, gezici satıcılar, fahişeler ve onları pazarlayanlarla dolup taşıdığını anlatır (Dion Chrys. *Orat.* 35.15). Hiç kuşkusuz Apameia'nın ticaret hacminin büyüklüğü, kenti pek çok ekonomik anlaşmazlığın olduğu bir yerleşim haline getirmişti. İnsanların mahkeme ihtiyacının had safhada olmasının nedeni buydu. İS 128 yılındaki bir kayıda göre Anadolu'daki Roma şehirlerinin nüfus ve ekonomik zenginliği bakımından ilk üç sırayı Smyrna, Ephesos ve Nikaia'nın (İznik) olduğu listede Apameia kenti kendine 13. sırada yer bulmuştur (Pullu, 2014, s. 20).

Apameia'nın hem Yahudiler hem de Hristiyanlar için önemli bir kent olması da kentin ticaretini besleyen unsurlar oldular. Apameia'nın Yahudilerle ilgisi, Nuh'un gemisinin bulunduğu Ararat Dağı'nın sanıldığı gibi Armenia'da değil Apameia'da Marsyas kaynaklarında olduğuna inanılıyordu. Sibylla Kehanetleri kitabında yer alan bu bilgiye binaen Apameia'dan Apameia Kibotos diye de söz edilmiş ve Roma İmparatoru Septimius Severus'tan itibaren Nuh tufanı ve sandık (Kibotos) betimli sikkeler basılmıştır. Kibotos, Yahudilerin kutsal kitabı Yunancası olan Septuaginta'nın Genesis bölümünde Nuh'un gemisinin adıydı.¹⁵ Apameia'daki Hristiyanlar, Roma imparator I. Constantinus'tan itibaren yasaklı dinin mensubu olmaktan çıktılar ve böylece MS 3. yüzyıldan itibaren Apameia, Dokimeion'la birlikte bir piskoposluk merkezi konumuna yükseldi. Phrygia Salutaris eyaleti kenti olan (Hutter, 2013, s.285, 336; Sevin, 2001, s.206; Robert 1962, s.162). Apameia'nın bir piskoposluk merkezi konumuna yükselmiş olması, kentin öneminin Geç Antik Çağ'da da devam ettiğini bize göstermektedir.

Sonuç

Geç Antik Çağ önemli değişimlerin olduğu bir zaman aralığıdır. Bu değişim üretim ve ticaret noktasında Phrygia şehirlerine de yansımıştır. Özellikle Apameia, Synnada kentleri Geç Antik Çağ'ın sonlarına doğru bir durağanlık içerisine girmiş, Amorion kentiye gelişimini sürdürmüştür. Phrygia kentlerinde üretim konusunda tek değişmeyen şey Dokimeion kentinde üretilen yüksek getirili mermerlerin ihracatıdır.

¹⁴ Plin. NH. V. 105; Hutter, 2013, s. 38.; Yıldız, 2012, s. 195.; Robert 1962, 161.; Jones 1971, s. 69 vd.; Magie, 1950, s. 383 vd., 1059-1062.

¹⁵ Yıldız, 2012, s. 21-22, 32-38. Apameia ve Yahudiler konusunda ayrıca bkz. Hunter, 2013, s. 70 vd.

Apameia ve Synnada kentleri birer conventus merkezidir. Yargı ile işleri olan Roma vatandaşları bu şehirlere yılın belli günlerinde gelmişlerdir. Bu günlerde kentte üretilen veya ithal edilen malların satılması için kent pazarları cazip yerler olduğu tahmin edilebilir. Zaten kaynaklarda Apameia, Akdeniz limanlarından gelen malların depolanıp, satış ve dağıtımının yapıldığı yer olduğu geçmektedir.

6. yüzyıldan itibaren Phrygia kentleri arasında dikkat çeken kent Amorion olmuştur. İlerleyen dönemde başlayan Müslüman Arapların akınları kenti stratejik anlamda önemli kılmıştır. İstanbul'u Suriye'ye bağlayan yol üzerinde olan Amorion, kalabalık nüfusuyla üretim ve ticaret noktasında da bir merkez olmuş ve bu üstünlüğünü 9. yüzyılın ortalarına kadar devam ettirmiştir.

Kaynakça

- Altunışık, A., Özdemir, Ş., Torlak, Ö. (2012). *Modern Pazarlama*. Sakarya.
- Baydur, N. (1994). *Anadolu'daki Kutsal Dağlar, Dağ-Tanrılar, Klasik Çağ*, İstanbul.
- Belke, K.-Mersich, N. (1990), *Phrygien und Pisidien*, TIB 7, Wien 1990.
- Can, H.- Tuncer, H.-vd.(2003). *Genel İşletmecilik Bilgileri*. Ankara.
- Claud. *Eutrop*. Claudius Claudianus, in *Eutropium. Claudian I* (with transl. M. Platnauer), LCL 135, Loeb, London 1990.
- Diod. Diodoros Siculus, *Bibliothèque Historique*. Diodorus Siculus, *Library of History I-XII* (with transl. F. R. Walton), London 1967.
- Dion Chrys, *Orat.* Dion Chrysostomos, *Oratio*. Dio Chrysostom (with an English transl. J. W. Cohoon), vols. I-V, London 1940.
- Drew-Bear, T. (2001). *Greک ve Roma Dönemi'nde Afyonkarahisar. Afyonkarahisar Kütüğü*, c.I, Afyonkarahisar, s. 97-112.
- Garstang, J. (1943), "Hittite Military Roads in Asia Minor: A study in imperial strategy with a map", *American Journal of Archaeology*, XLVII/1, s. 35-62.
- Güneş, C. (2018). *Bizans Anadolu'sunda Askerî Ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi* (VII. Yüzyıldan XI. Yüzyıla Kadar). (Basılmamış Doktora Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.

- Harrison, R. M. (2001), *Mountain And Plain. From The Lycian Coast To The Phrygian Plateau İn The Late Romanand Early Byzantine Period*, (Ed. Young), Ann Arbor.
- Head, B.V. (1906), *A Catalogue of the Greek Coins of Phrygia in the British Museum*, London.
- Huttner, U. (2013), *Early Christianity in the Lycus Valley* (tarnl. D. Green), Leiden-Boston.
- IGR *Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes* (ed. R.. Cagnat), I-IV, Paris, 1906-
- Iverson, E. A. (2007), *Amorium in the Byzantine Dark Ages (seventh to ninth centuries)*, *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium*, (Ed. Joachim Henning), Berlin, s. 25-59.
- Jones, A.H.M. (1971), *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford.
- Kaçar, T. (2018 a). *Geç Antik Çağ Nedir?*. (eds.). Şimşek, C.-Kaçar, T. *Geç Antik Çağ'da Lykos Vadisi ve Çevresi*. İzmir, 3-12.
- Kaçar, T. (2018 b). *Geç Antik Çağ Tartışmaları ve Bir Revizyon Önerisi Olarak "Birinci Bin Yıl"*. *Cedrus The Journal Of Mcri* (VI), 519-534.
- Katsari, C. (2012), *The Roman Provoncial Coins Of The City Mint, Amorium Reports 4*, (Ed. Katsarı Ve Lightfoot Vd.), Berlin 27-55.
- Kaya, M. A. (2011), *Anadolu'da Galatlar ve Galatya Tarihi*, Konya.
- Kaya, M. A. (2019), *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi. Hellenistik Dönem*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Kobu, B. (2017). *Üretim Yönetimi*. İstanbul.
- Koçak, T. (2016). *The Struggle between the Caliphate and Byzantium for the City of Amorium (Amorion)*, *Porphyra*, Anno XIII, N. 25, s. 70-87.
- Leo. Corres. (1985), *The Correspondence of Leo, Metropolitan of Synada and Syncellus*, Trans. Martha Pollard Vinson, DO.
- Lightfoot, C.-M. (2007). *Anadolu'da Bir Bizans Kenti Amorium*. İstanbul.
- Lightfoot, C.-Koçyiğit, O. vd.(2006). "Amorium Kazıları 2004", *XXVII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, (30 Mayıs-3 Haziran 2005) Ankara, s. 77-88.

- Lightfoot, C. (2003). *Stone Screw Press Weights. Amorium Reports II* (eds.) Lightfoot, C., Oxford, s. 73-79.
- Lightfoot, C. (2004). "Amorium 2004", *AnatArch* 10. , s. 13-15.
- Lightfoot, C. (2007). *Trade and Industry in Byzantine Anatolia: The Evidence from Amorium. Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 61, s. 269-286.
- Liv. T. Livius (1961). *Ab Urbe Condita. Livy, From the Founding of the City*, vols. I-XIII, (with an English transl. B. O. Foster *et al.*) London.
- Magie, D. (1950), *Roman Rule in Asia Minor*, vol. I-II, Princeton.
- Mart. Martialis (1920). *Epigrammata. Martial, Epigrams I-II* (with an English transl. W. C. A. Ker), London.
- Maslow, H. A. (1970). *Motivation and Personality*. New York.
- Paus. Pausanias (1935), *Periegesis tes Hellados. Pausanias, Description of Greece*, vols. I-V (with an English transl. W. H. S. Jones *et al*), London.
- Plin. NHC. Plinius Secundus (1962). *Naturalis Historia. Pliny, Natural History*, vols. I-X (with an English transl. H. Rackham *et al.*), London.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası. Çeviren: Mihri Pektaş. İstanbul.*
- Reeder, E. D. (1999). *Scythian Gold. Treasures from Ancient Ukraine*, New York.
- Robert, L. (1961). *Les Kordakia de Nicée, le combustible de Synnada et les poissons-scies. Sur des lettres d'un métropolitain de Phrygie au Xe siècle. Philologie et réalités, 1*, JSav, 1-70.
- Robert, L. (1962). *Les Kordakia de Nicée, le combustible de Synnada et les poissons-scies. Sur des lettres d'un métropolitain de Phrygie au Xe siècle. Philologie et réalités, 2*, JSav, 71-140.
- Rufus Curtius Rufus (1946). *Quintus Curtius Rufus*, (with an English transl. J.C. Rolfe), London.
- Sarıgöllü, A. (1973). *Roma Edebiyatında Destan*. Ankara.
- Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. Ankara.
- Shedrinsky, A.M.-Lightfoot, C. (2012). *A Byzantine Amber Bead, Amorium Reports 3*, (eds.) Lightfoot, C.- and Ivison, E., İstanbul, s. 451-453.

- Silibolatlaz-Baykara, D. (2012). "Faunal Studies On Byzantine City of the Amorium". *DTCF Dergisi*. Cilt 52, Sayı 1, s. 73-83.
- Stat. *silv.* Statius (1928), *Silvae*. Statius I. *Silvae. Thebaid* i-iv (with an English transl. J. H. Mozley), London.
- Steph. Byz. Stephanos Byzantios (1849), *Ethnika. Stephani Byzantii ethnicorum quae Supersunt* (ed. A. Meineke), Berlin.
- Strab. Strabon(1932), *Geographika*. Strabo, *Geography, vols. I-VIII* (with an English tarnsl. H. L. Jones), London.
- Thonemann, P. (2011), *The Maeander Valley: A Historical Geography fromAntiquity to Byzantium*, Cambridge.
- Yıldız, M. E. (2012), "Kelainai/Apameia Kibotos ve Nuh Tufanı", *Eskiçağ Yazıları 2* (ed. N.E. Akyürek Şahin, B. Takmer, F. Onur), İstanbul, 17-.49.

Extended Abstract

The definition of Late Ancient Age is a new concept for Turkish historiography. The limits of this concept, popular in the West in the 1940s, are a matter of debate. There is no consensus among historians on this issue. Some researchers suggest various dates such as 150, 200, 250, 284, 395, 400 or 425 as the beginning of Late Ancient Age. However, it is unclear when the era / Late Ancient Age ended. As the end date, 565, 600, 641, 700, 750, 800 and alternative dates until the end of the first millennium are presented. Unlike his early works, Peter Brown updated the Late Ancient Age date range to 200-800 in his latest works. Researcher Garth Fowden extended the chronology further and also proposed an alternative concept such as "The First Millennium".

Especially the geography, which is known as the Inner Aegean today, covers the region known as "Phrygia" since the Iron Age of the Ancient Age. In addition, with the theme system created during the Eastern Roman Empire, the region began to be mentioned politically differently, and remained within the borders of the Anatolikon Theme in general. However, as we mentioned above, Late Ancient Age covers a very long process. Due to the fact that it is a political, religious and cultural transition period, some cities, which were small settlements in the first years of the period, progressed in the following period and became important centers. In the ongoing process, there are also settlements that have shrunk due to reasons such as earthquakes, epidemics, etc.

Synnada is located in the current town of Suhut, approximately 25 km southeast of Afyonkarahisar province. The foundation of the city takes place in the famous Theseis Epic, written by Albinovanus Pedo. According to this, the legendary founder of Synnada is Akamas, the son of Theseus who came to the region after the Trojan War. Dokimeion (Iscehisar) which is settled at the end of the plain in front of Synnada, is mentioned in sources as one of the castles of Antigonos Monophtalmos in Phryga, one of the successors of Alexander the Great, was founded and named after Dokimos, the general of Antigonos. Synnada fortress was also under the control of Dokimos during the Battle of Ipsos in 301 BC. After the Battle of Ipsos, it was included in the Kingdom's borders of Lysimachus, who was another general of Alexander. Synnada, which became a city of the Seleucid Kingdom after the Kyroupedion War in 281 BC, was subordinated to the Kingdom of Pergamon after the Magnesia War in 190 BC. It was benefited from the Galatian attacks in 160 BC. It hosted the war between Galatians and Pergamon King Eumenes and the peace conference organized by the Roman ambassadors who came to Anatolia to stop this war. It has been within the

borders of the Roman state Asia (Provincia Asia) since 129 BC. Synnada, which was made a conventus (jurisdiction) center with 22 settlements by the Romans, was included within the borders of the Cilicia State of Rome at the end of the 50's BC. But in 49 BC it became again one of the conventus (court area) centers in Asia State. Synnada had two remarkable products. One of them is olive, known to exist at least in the 1st century BC and after, and the second is transparent white marble with purple stains, which is also known as "pavonazetto" today.

Amorion is in the Hisar district of Davulga Municipality, today affiliated to Emirdağ District of Afyonkarahisar. According to historical records, we would not be exaggerating if we say that it is the city which is most mentioned about in the Inner Aegean in the Late Ancient Age. The city, which is identified with the Hittite city Aurra in the history of Ancient Anatolia, has continued its rise since the Roman period and its importance peaked in the Late Ancient Age. The city, which lives in the interaction of war and peace, brought the dynasty (Amorion Dynasty) to Byzantium from the nobility of the city of Amorion, and carried its strategic importance to the political arena. Apameia was founded by King Antiochus Soter (281-261 BC), one of the Seleucids, and was moved not far from its old settlement (Kelainai). It took its name from Antiochus's mother Apama. Apameia is the city that guided the trade of Late Ancient Anatolia. The main reason for this is that it is located in the center of the road connecting Western Anatolia to Galatia.

Late Ancient Age is a time period of significant changes. This change was reflected in Phrygia cities at the point of production and trade. Especially the cities of Apameia and Synnada entered into a stagnation towards the end of Late Ancient Age, and the city of Amorion continued its development. The only constant thing in the production of Phrygia cities is the export of high-yielding marbles produced in the city of Dokimeion. Apameia and Synnada cities are conventus centers. Roman citizens who had business with the judiciary came to these cities on certain days of the year. In these days, it can be guessed that city markets are attractive places to sell goods produced or imported in the city. It is mentioned in the sources that Apameia is the place where goods coming from Mediterranean ports are stored, sold and distributed. Amorion has been the remarkable city among the Phrygian cities since the VI. century. The raids of Muslim Arabs that started in the following period made the city strategically important. Amorion, which is on the road connecting Istanbul to Syria, has also become a center of production and trade with its crowded population and this superiority continued until the middle of the IX. century.